

ANY LLOBREGAT 2013 EL RIU LLOBREGAT QUE VOLEM

Resum i conclusions de les jornades de diagnosi i
programa d'actuacions de l'any Llobregat

Federació Obrera, Molins de Rei
20 i 21 de març de 2013

Panorama general

La política catalana dels darrers anys no ha estat capaç de desenvolupar una gestió i planificació hidràulica que preservés els nostres rius. Els ha vist com a recursos al servei de l'home, obligats a cobrir les necessitats reals o que ens hem autoimposat, enlloc de considerar-los el què realment són, ecosistemes amb un valor natural per si sols, que són font de salut i de qualitat de vida. L'aprovació de la Directiva Marc de l'Aigua (DMA) l'any 2000 introduí la necessitat d'impulsar un canvi de rumb en el territori europeu. L'any 2015 totes les masses d'aigua havien d'assolir uns objectius de qualitat que retornessin el bon estat ecològic als nostres rius. Però la Generalitat ha reconegut públicament que aquests objectius no podran ser assolits perquè l'estat dels nostres rius és encara massa deficient i les inversions necessàries per recuperar-los actualment no són viables.

La gestió realitzada durant la primera dècada del segle XXI ha permès millorar la seva qualitat especialment aigües avall del Bages, mitjançant entre d'altres actuacions, la construcció de depuradores per als abocaments urbans i industrials al llarg de la conca. D'aquesta manera, Catalunya ha estat la primera Comunitat Autònoma a l'estat espanyol en aprovar la nova planificació hidrològica derivada de la DMA, el Pla de conques internes de Catalunya (2010). Des de llavors la UE exclou Catalunya cada vegada que ha d'amonestar l'estat espanyol per no haver fet els deures. Però tot i que el Programa de mesures per assolir els objectius del Pla de conques fou elaborat amb relativa rapidesa, la crisi econòmica l'ha afectat greument de tal manera que moltes de les actuacions han hagut de ser desprogramades. Actualment el programa està patint una revisió profunda que encara no ha pogut ser consensuada i que manté l'administració catalana en un estat de paràlisi que fa empitjorar la situació. Amb tot, des que l'any 1978 es dugué a terme la Marxa pel Llobregat el panorama general no ha millorat massa.

Per tant, la política d'aigües de l'administració actual no permet assolir els objectius que imposa la directiva comunitària. Encara trobem al llarg de la conca exemples de gestions devastadores per la qualitat del riu i propostes d'obres faraòniques inversemblants que només

no es duen a terme perquè l'administració catalana es troba en una profunda crisi econòmica. A més, els drets històrics adquirits en les concessions d'aigua de determinats interessos privats establerts al llarg del riu impedeixen la reformulació d'aquestes polítiques de gestió. Davant aquest fet, l'Agència Catalana de l'Aigua no vol o no sap com aplicar un tipus de gestió diferent. Per això, som la ciutadania, conformada per entitats socials, ajuntaments, universitats i centres de recerca, així com els ciutadans individualment, que podem prendre la iniciativa per reclamar als nostres representants que hi posin remei o ens donin suport per aconseguir reorientar la situació.

No obstant, encara queden al llarg de la conca espais naturals d'alt valor ecològic i naturalístic com el Delta del Llobregat que no ens podem permetre de perdre encara que no sigui possible la realització de grans inversions econòmiques. Existeixen moltes mesures que poden ser aplicades a un cost molt baix. Els municipis i les entitats vinculades al territori tenen moltes propostes en aquest sentit i s'han de poder escoltar. La crisi no és l'excusa per no fer-ho.

Diagnosi de l'estat de la conca del Llobregat

La diagnosi de l'estat dels rius de la Conca del Llobregat és compartida i consensuada entre administracions locals i regionals, acadèmics i moviment social i ciutadania.

Elevada pressió urbanística

- La vall baixa del Llobregat ha patit una expansió enorme. Hi ha una excessiva i abusiva pressió urbanística i un caos d'infraestructures que han convertit el riu en un simple passadís. S'ha limitat la dinàmica natural del riu construint a banda i banda sense realitzar cap esforç de contenció ni racionalització. A més, la xarxa hidrogràfica natural ja no té res a veure amb la real que està carregada d'EDARs, potabilitzadores, estacions de captació, centrals hidroelèctriques i altres elements que complexifiquen la xarxa.
- Aquest fet ha comportat la destrucció de moltes comunitats naturals, la fragmentació d'hàbitats i la creació de discontinuïtats a la biodiversitat que impedeixen la funció del Llobregat com a corredor biològic.
- Hem convertit el riu en canals de ciment i esculleres, simplificant-ne la morfologia i homogeneïtzat-ne la diversitat. Això fa el sistema més vulnerable davant les grans manifestacions climàtiques com les riudes que a més, incrementaran la seva freqüència amb el canvi climàtic.
- Davant la variabilitat del règim hidrològic dels rius mediterranis com els de la conca del Llobregat la seva predicció està sotmesa a massa factors que no es poden controlar. Si a més no donem marge al riu per absorbir les pertorbacions inesperades, no sabrem mai què ens podrem trobar.

El Delta

- El Delta s'ha alterat d'una manera alarmant. En un segle ha passat d'un delta enorme amb un nivell baixíssim d'urbanització a un delta petit, una desembocadura desplaçada i una pressió urbanística elevadíssima.
- La voluntat de connexió amb el món ha comportat una sèrie d'infraestructures com el port o l'aeroport que han significat assecar o eliminar zones d'aiguamoll i llacunes que tenien la seva funció i eren part del patrimoni natural. A més, han comportat una important simplificació de l'ecosistema. Actualment queden poques àrees de l'espai original d'aiguamolls que estaven inundats bona part de l'any.
- Per compensar s'han creat noves zones d'aiguamoll com cal Tet, però els criteris aplicats no sempre han estat encertats. Les característiques dels hàbitats del delta són completament diferents als espais del riu i per tant, s'han d'aplicar mesures diferents. L'elevada intrusió salina, o l'elevada càrrega de matèria orgànica i baixa concentració d'oxigen, no té perquè ser dolenta en aquesta zona. En canvi, s'ha tendit a provocar una dulcificació excessiva de l'aigua que no era necessària.
- Tot i amb això, la biodiversitat continua essent elevada i el sistema mostra un elevat interès natural.

La qualitat de la conca del Llobregat

- L'any 2010 l'ACA informava que bona part de la conca es trobava en un estat de qualitat dolent i deficient. Des d'aleshores, la qualitat fisicoquímica de les aigües ha millorat però s'ha detectat la presència de contaminants que fins ara passaven desapercebuts pels sistemes de control i per tant, de tractament.
- La qualitat biològica també ha millorat, tot i que un 60% de la conca continua mostrant nivells de qualitat entre pobres i dolents. La matèria orgànica segueix essent un dels principals problemes. Es va acumulant al llarg de la conca i quan arriba a les parts baixes la capacitat de depuració natural del riu ja no és suficient. Un indicador és la geosmina, un metabòlit natural que apareix com a conseqüència de l'increment de la matèria orgànica. Es detecta perquè fa olor a florit. En els darrers anys han incrementat el nombre de dies en què aquesta substància es podia sentir en determinats trams del Llobregat.
- Uns 137 hm³ del riu són efluent d'EDAR, però les infraestructures de tractament d'aigües urbanes estan mal dissenyades o funcionen malament. L'EDAR del Prat per exemple, només aplica tractament terciari en un 32% del cabal que li arriba. La resta es torna a injectar 15 km amunt per millorar els cabals de manteniment. Aquesta actuació per la seva banda, fa que incrementi la concentració d'alguns contaminants com els estrògens a l'aigua, perquè no han estat detectats pels sistemes de tractament industrials.
- Les indústries instal·lades al llarg de la conca per la seva banda, compleixen amb els mínims

requisits de depuració, però no fan el necessari per assolir uns bons nivells de qualitat de les aigües abocades. Tot i que pràcticament totes han instal·lat sistemes de tractament, la majoria no estan habilitades tècnicament amb tractaments terciaris que eliminin de l'aigua determinats contaminants industrials específics, que acaben superant la barrera de la depuració.

- Per tant, al riu hi podem trobar concentracions significatives de fàrmacs o altres compostos que estan prohibits o en procés de ser prohibits per la DMA com el diclofenac. Pel que fa als pesticides, en general, la toxicitat i perillositat dels productes emprats ha baixat entre d'altres motius, perquè les seves velocitats de degradació són més elevades, però alguns cops els productes resultants són més perjudicials que els originals i per tant, comporten un major risc pel sistema.
- A més, han aparegut noves problemàtiques químiques que fins ara no es tenien en compte com els compostos perfluorats (no degradables) que fins ara no eren analitzats però actualment s'està estudiant la seva potencialitat cancerígena detectada ja en rates (en alguns punts de l'Anoia se'n poden trobar concentracions elevades).
- Un aspecte positiu a considerar és que tot i que encara s'avalua el risc pels ecosistemes analitzant les concentracions de contaminants un a un, cada cop hi ha més pressió perquè el risc sigui considerat com una combinació de factors. Tot i que un contaminant per si sol pugui estar dins els límits tolerats per al consum humà, l'anàlisi combinat de factors de risc comença a mostrar que la realitat és més complexa i per exemple, quan s'analitza sota aquest criteri el risc existent al llarg de la conca del Llobregat, aquest passa de "baix" – com es considera a tota la conca - a "mitjà" – a l'alçada de Sant Joan Despí – o "alt" - a l'Anoia i la Riera de Rubí.

La qualitat hidromorfològica del riu

- Els nivells d'extracció d'aigua de la conca continuen essent molt elevat i encara hi ha nous projectes planificats i concessions pendents. El mapa de pous al Llobregat és molt espès. S'hauria de mirar de reaprofitar més l'aigua. Més del 30% de l'aigua del Llobregat s'agafa per usos urbans. El canvi climàtic a més, incrementarà en uns 2 o 3 m³/s la reducció del cabal del riu en els propers anys.
- Les capçaleres Llobregat i Cardener estan en prou bones condicions però a pocs metres ja comencen les derivacions que deixen el riu en alguns trams i alguns moments de l'any pràcticament sec. Una tercera part del recurs d'aigua superficial (sense comptar l'Ebre) de Catalunya és manllevat del riu per a usos urbans. El canvi climàtic pot agreujar la situació perquè pot significar una disminució d'entre un 2 i un 3% del cabal. Això ha fet que la qualitat hidromorfològica del riu empitjorés.
- S'hi afegeix el fet que s'han produït al llarg del riu alteracions profundes que han comportat el desplaçament dels cursos fluvials, l'estirament del riu en molts trams, etc. provocant la pèrdua de resiliència del sistema.

Els runams salins

- Ibertopash continua mantenint una gestió dels runams salins aliena a ells. L'ACA no hi fa res. El col·lector de salmorres hauria de ser la responsabilitat de l'empresa però en canvi els costos els ha d'assumir l'administració.
- Els runams salins continuen afectant greument el sistema, tot i els col·lectors. L'aigua salobre ens afecta la salut i afecta la salut de les comunitats de fauna i flora.
- Ampliar el col·lector de salmorres té un cost de més de 100 milions d'euros, però ja no es tracta només d'això, sinó que les canonades estan en molt mal estat i tenen pèrdues al llarg del recorregut que fan molt mal al territori. Les pèrdues dels col·lectors estan eliminant zones agrícoles perquè cremen la vegetació.

Les actuacions realitzades

- Tot i que a la conca del Llobregat s'ha fet moltes actuacions, especialment al tram mig-baix, no totes han estat encertades des del punt de vista d'una política de l'aigua basada en la sostenibilitat com demana la DMA, entre ells els projectes que comportaven l'aproximació de la població a l'Ebre que més que una aproximació han comportat una cimentació de les ribes.
- S'ha realitzat moltes actuacions d'apropament de la població al riu per retornar-li el seu valor ambiental que han significat accés lúdic a base de formigó i ciment. Però el Llobregat hauria de funcionar com a corredor biològic i aquestes àrees no ajuden gaire.
- L'espai fluvial ha estat àmpliament ocupat per activitats marginal que alteren la zona i deixen que entrin les espècies invasores com la canya americana. El mapa de centrals i minicentrals també és molt complex i no ajuda a preservar uns mínims cabals de manteniment.
- També hi ha hagut algunes actuacions positives com la recuperació dels aiguamolls de can Albareda, la creació de la zona d'aiguamolls de Molins o l'aprovació de l'IBA del Delta, una declaració del Delta com a àrea d'importància per les aus, que tot i que no dona un nivell de protecció suficient, sí comporta un element més de pressió social.

Les propostes

- Hauríem de fer un esforç per preservar els espais de ribera (bosc de ribera) i els paisatges agrícoles, les pinedes i llacunes del Delta. Creure'ns el Parc Fluvial i fer un major esforç per protegir i preservar aquelles àrees que encara estan en bon estat.
- Controlar les espècies invasores com la canya americana o la cloïssa asiàtica. Ja hi ha silurs al Llobregat. És molt difícil eliminar-les, però si es pogués controlar es guanyaria molt.
- L'objectiu és preservar l'estructura i funcionament del riu en el temps, la seva salut. Els elements vius que hi ha en el riu i les funcions de depuració que realitza. Quan això està afectat o desapareix no tenim un riu sa. A més, hem de deixar de lluitar contra la variabilitat que suposa tenir rius mediterranis. Ens hem d'aconseguir adaptar a la

- imprevisibilitat que comporta aquest fet i deixar de voler modificar aquestes condicions per a un benefici propi, però a costa del sistema natural.
- Convertir el riu en un veritable corredor biològic, connectant i permeabilitzant els espais naturals existents. S'haurien de procurar més espais perquè la fauna pugui gaudir de la tranquil·litat necessària per reproduir-se. Hi ha símptomes positius, la llúdriga ha tornat al Llobregat, el martineta menut, el blauet, etc. S'han de potenciar.
 - Hauriem de deixar de pressionar urbanísticament el riu, deixar de construir a banda i banda de les ribes i fer espai perquè pugui recuperar la seva dinàmica natural, els meandres. Deixar de canalitzar el riu perquè l'empobrim i en simplifiquem l'ecosistema. Integritat hidrològica i geomorfològica. Això facilitaria recuperar la complexitat del sistema fluvial perquè aquests espais són fonamentals per les comunitats i hàbitats que hi viuen.
 - Les previsions de creixement futures a més, fan pensar en una àrea urbana massificada i més concentrada encara que actualment. La voluntat de generar un ús social del riu el pot convertir en un parc urbà sense cap valor naturalístic, cosa que s'ha de mirar d'evitar.
 - Un objectiu prioritari hauria de ser el de recuperar la hidromorfologia del riu, perquè d'ella en deriven la geomorfologia, la biogeoquímica, les condicions físiques i les comunitats biològiques. Les altera i això condiciona finalment l'estructura i el funcionament del riu, el seu estat de salut i la seva resiliència.
 - Per això, s'hauria d'aconseguir tirar endavant i implementar d'una vegada el pla zonal de cabals de manteniment existent. És el pla més important que s'ha de desenvolupar, però s'ha de treballar bé, perquè encara hi ha concessions vigents i processos de negociació oberts i davant dels tribunals l'administració no te la raó i per tant, no pot anular les concessions que caldria.
 - Revisar alguns conceptes com la regeneració de l'aigua per mantenir els cabals ecològics. Tot i que el Llobregat és dels rius més estudiats hi ha coses que encara no coneixem perquè s'estudia linealment i no les combinacions de factors.
 - Tot i que no puguem parlar de RESTAURACIÓ del riu (retornar-lo als nivells de qualitat inicials), hauríem de procurar RECUPERAR les seves funcions tram per tram. L'administració ha fet molt d'esforç en zonificar el riu per tractar cada segment particularment i explotar al màxim possible les figures de protecció de què es disposa. S'ha de continuar en aquesta línia, encara que ara tots els plans estiguin aturats.
 - El Consorci té damunt la taula un munt de plans i programes, alguns més encertats, altres menys, però es necessiten diners i el consorci no en té, per tant, les entitats que formen part del consorci no poden tirar endavant aquestes propostes. S'ha de reforçar la figura del consorci i dotar-lo de les eines necessàries per tirar endavant les propostes que poden millorar l'estat de salut del riu.
 - Els ajuntaments necessiten tenir més competències o més capacitat d'intervenció en el què passa al riu. L'ACA mai els ha ajuntat per treballar conjuntament i ja va essent hora. Els processos de participació que ha impulsat l'administració autonòmica han estat

totalment insuficients. Pateixen de defectes de forma i d'efectivitat per fer real aquesta capacitat de decisió col·lectiva.

- Per altra banda, el domini públic hidràulic no està ben delimitat i això bloqueja moltes bones actuacions que els propis municipis podrien impulsar. La privatització de l'aigua municipal ha de deixar de ser un objectiu pel territori.
- A més, l'ACA hauria de posar límits a les actuacions dels interessos privats. Si volen realitzar determinades actuacions vinculades al riu, haurien 1) d'internalitzar-ne els costos ambientals i 2) establir mesures de compensació, quan aquestes actuacions incrementin la pressió que ja pateix.
- En termes generals s'hauria d'aconseguir visibilitzar l'estalvi de costos que genera el riu si es troba en bon estat de salut. Que el riu pugui fer la seva funció de depuració estalviaria costos en depuradores, potabilitzadores, infraestructures per eliminar la sal, etc. La prevenció sobre la qualitat del riu implica estalvi. S'hauria de fer un exercici acadèmic que demostrés aquests números. S'ha de valoritzar el recurs.

Comissió de Seguiment de l'Any Llobregat

Per totes aquestes raons i per procurar l'elaboració d'un pla d'actuacions que permeti impulsar la recuperació del riu s'acorda la creació de la Comissió de Seguiment de l'any Llobregat. La seva finalitat serà treballar conjuntament des del territori i amb l'administració actuant, però amb tots els agents interessats i implicats - administracions locals, entitats socials, ciutadania, universitats i centres de recerca, etc. - per dur a terme les propostes i impulsar les visions sobre el futur del Llobregat, perquè es converteixi en el Llobregat que volem.

Els objectius han de ser:

- Impulsar activitats relacionades a l'any Llobregat
- Difondre els valors ambientals del riu
- Denunciar la problemàtica associada al riu
- Debatre sobre el present i el futur del riu i la seva conca
- Reivindicar el compliment de la Directiva Marc de l'Aigua